

УДК 17.171

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.8>

ЕТИЧНИЙ ВИМІР ОСОБИСТІСНОЇ ІНДИВІДУАЦІЇ У ПАРАДИГМІ МЕТАМОДЕРНІЗМУ

Валентина Дротенко, Артем Глинянський

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
факультет історії, педагогіки та психології,
кафедра філософії, соціології та політології
імені професора Валерія Скотного,
вул. Лесі Українки, 46, 82100, м. Дрогобич, Україна*

Проаналізовано різноманітність змісту таких концептів як «совість», «честь» і «гідність» з погляду комунікативно-дискурсивної парадигми неklasичної філософії. Зазначено мінливість соціокультурних уявлень про добро і зло, обов'язок і справедливість, свободу і необхідність. Встановлено, що у сфері моральної самосвідомості індивіда ці поняття виявляють себе як емоційне чуттєве начало, тобто як така чуттєвість індивіда, якій властиві самоконтроль, самооцінка, критичний перегляд суб'єктивних уподобань і спонукань. Концепти «совість», «честь» і «гідність» виявляються способом ситуативної особистісної індивідуації загальних моральних норм. Тому вони постають у модусах свободи волі і добросовісної самосвідомості. Унаслідок відбувається набуття або втрата індивідом відчуття добра і зла, обов'язку та відповідальності. Так здійснюється пошук сенсу життя й повноти почуттів. У межах парадигми метамодернізму, що формується на початку ХХІ сторіччя, концепти «совість», «честь», «гідність» постають водночас як категорії мислення, що відображають істотні зв'язки і відношення реальності; як гуманістичний ідеал, що оновлює постійне виникнення й розв'язання суперечності усього суцього; і як цінності, що гармонійно формують моральність індивіда. Онтологічний, гносеологічний, антропологічний виміри та аксіологічна значущість концептів «совість», «честь», «гідність» завбачують гармонію моральності. Їхній екзистенційний вимір проєктує самоідентифікацію особистості, яка здатна зосереджуватись і усвідомлювати конфлікт розуму і чуттєвості. Рефлексія суперечності розуму й чуттєвості у формах виявлення свободи волі є передумовою дійсності моральності. Отже, сутністю моральної свідомості є свобода волі, а її дійсністю виявляється дієвість індивідуальної моральної самосвідомості. Саме завдяки етичному виміру комунікативного дискурсу відбувається особистісна індивідуація.

Ключові слова: концепти «совість», «честь», «гідність», «нова щирість», гармонія моральності, конфлікт розуму і чуттєвості.

Актуальність. Сучасна філософія комунікації перебуває у пошуках створення стратегій особистісного розвитку свідомості людини та удосконалення системи її стосунків. Йдеться про особистісний консалтинг, який намагається модернізувати індивідуальний ритм і темп життя, збагати життєву позицію екзистенційною наповненістю, гармонізувати когнітивний та емоційний інтелект особистості. Методологія такого пошуку поєднує системність мислення (розуміння різноманітності, масштабності та невизначеності складних систем), його критичність (критична позиція в дискурсі про стійкість в контексті конфліктів інтересів і компромісів) та саморефлексію (постійне оцінювання і подальшу мотивацію своїх дій).

Якщо модерн заперечував увесь попередній культурний досвід, а постмодерн викривав його нещирість, не пропонуючи нічого конструктивного, то метамодерн

(пост+постмодерн) відноситься до попереднього досвіду з повагою. Концепція метамодерну позиціонує себе з таким етико-естетичним концептом як «нова щирість»: «Щирість як *міра неможливості* залишатися осторонь від того, що відбувається навколо тебе, і, водночас, коливатися / вагатися / сумніватися щодо включення в процес та його аналіз з позиції Стороннього» [1, с. 212].

Мета. У площині комунікативно-дискурсивної парадигми метамодернізму доцільно проаналізувати змістовну різноманітність таких важливих концептів, як «совість», «честь» і «гідність», що окреслюють суще суб'єктності індивіда з погляду мінливості соціокультурних уявлень про добро і зло, обов'язок і справедливість, свободу і необхідність, культуру і цивілізацію.

Виклад матеріалу. На думку Аристотеля, основою «філософії про людське» є «етична краса», котра проявляється тоді, «коли людина легко зносить численні і великі нещастя – і не від нечутливості, а по властивому їй благородству і величчю душі» [2, с. 89]. Тому сенс життя у добродійності, у здійсненні вимог розуму на шляху до блага, і головною категорією «філософії про людське» виявляється «справедливість».

З погляду Гегеля [3], добро – це нескінченна для себе суцільна суб'єктивність, а совість – внутрішнє визначення добра. Аналізуючи *випадковість* узгодження зовнішньої об'єктивності із суб'єктивними цілями, Гегель запитує, чи реалізується у ній добро і чи знищується у ній зло; чи знаходить у ній суб'єкт своє благо, чи щасливий у ній добрий суб'єкт і чи робиться нещасним злий [4, с. 338].

Парадокси совісті Гегель викриває у межах моральності істинного духу, якому властива вірогідність самого себе [5]. Дійсність існує тільки як знання. Те, чого свідомість не знає, не може бути для неї силою. Свідомість знає свою свободу, і саме це знання є метою та єдиним її змістом. Тому моральна свідомість дійсна і діяльна у своїй дійсності і діяльності щодо виконання обов'язку. Совість – це узгоджене з обов'язком здійснення вчинку, конкретної гідної справи. Совість – це стихія, в якій дія має стійке існування й визнання з боку інших. Суттєва дійсність совісті – самість, що усвідомлює себе. Дієвість совісті – це переведення власного одичного змісту у предметну стихію, де змістом є всезагальне й визнане, те, що й робить вчинок дійсністю.

Важливо розуміти, що визначення моральності вчинків та обов'язків з позиції совісті – це справа честі та відповідальності, яка лежить на кожній людині. Моральність та істинність кожна особа розуміє й розвиває самостійно, здійснюючи власний внутрішній пошук і вибір. Це спонукає активно досліджувати, аналізувати та оцінювати свої переконання й цінності, а також нести відповідальність за свої вчинки та їх наслідки. Тому прийняття розумного і морального рішення вимагає ґрунтовного розуміння себе, своїх цінностей та їх впливу на інших людей, на світ навколо нас.

Звідси впливає виокремлення поняття «гідність» у філософії моралі, його доцільність і цілісність з погляду змісту концептів «честь» і «чесність». Адже честь пов'язана з гідністю людини, її відданістю певним принципам, а чесність зазвичай стосується правдивості й відкритості особи у відносинах з іншими. Це, водночас, і риса характеру, і внутрішнє переконання людини.

Збереження честі вимагає від особи дотримання принципів чесності. Чи може чесність знехтувати честю? Особа може бути чесною в своїх намірах та вчинках, але її честь може залежати від того, як оточення реагує на таку чесність. Якщо особа обирає чесність у ситуації, де це може зашкодити її репутації, безумовно, це позначається на її честі. Тому важливо зрозуміти, що відбувається «перехід у іншу міру» – в контекст таких моральних цінностей особи, як «гордість і гордіня».

Концептуально взаємозв'язок понять «честь» і «чесність» виявляє діалектичну суперечність моралі та моральності (загального – особливого –одиничного) через різноманітність критично-перетворювальної діяльності особистості, спрямованої на пошук таких моделей стосунків індивіда і суспільства, що уможливають особисту свободу творчості.

Передусім класичними формами визначення й модусами її усвідомлення стали моральна філософія Б. Спінози, нова етика І. Канта, у якій поєднано свободу вибору і моральну відповідальність індивіда та Гегелева діалектика особистої моралі й моральності суспільного.

У некласичній філософії другої половини ХІХ сторіччя йдеться про морально-ціннісну позицію індивіда щодо відносності та рівноцінності норм моралі та критеріїв їх оцінки. Виявляється, що всі вони *рівно не цінні!* За цим підходом, не існує жодного універсального добра чи зла. Існують лише відносні й локальні в рамках конкретних суспільств та історичних періодів системи моралі. До того ж не існує критерію, за яким їх можна було б оцінювати, адже усі критерії самі є релятивними. З погляду філософії ірраціоналізму Серена К'єркегора, Артура Шопенгауера, Фрідріха Ніцше, світ позбавлений внутрішньої логіки та впорядкування, а основи його буття не зрозумілі й нерозумні. Збагнути цю таємничу реальність можливо лише через внутрішні відчуття, такі як воля, інстинкт чи інтуїція.

Серен К'єркегор, розрізняючи поняття *існування* всього суцього, крім людського, та поняття *екзистенції* як людського існування, стверджував, що зовнішнє буття людини існує як щось неістинне і неважливе. Екзистенція окреслює такий спосіб існування людини, у якому вона здійснює постійний вибір «або – або». «В етичному погляді на життя завданням індивіда є позбутися внутрішніх детермінант і виразити їх назовні. Щоразу, коли він ухиляється від цього, щоразу, коли він схильний наполягати на внутрішніх детермінантах почуттів, настрою тощо або повертатися до них, він грішить, він перебуває у спокусі (*Anfechtung*)» [6, с. 33-34]. К'єркегор характеризує свободу вибору на рівні естетичному як ситуативну реакцію індивіда; на етичному рівні як страх і тремтіння; на релігійному – як теологічне зречення етичного. Цим філософ підкреслював винятковість існування людини, яка здатна усвідомити не тільки факт власного існування, але його завершення. У цьому суть запропонованої ним концепції «екзистенційного мислення», котре пов'язане з найглибшими внутрішніми переживаннями людини.

Артур Шопенгауер, навпаки, переводить увагу з мислення на бажання як ключовий аспект виявлення внутрішньої сутності. Для нього воля є універсально-космічним феноменом, що проявляється в різноманітних формах і відчувається як невимірний та інтуїтивний будівничий світ. Інстинкт самозбереження веде до егоїзму, який, за словами Шопенгауера, є джерелом усіх вчинків людини. Відсутність егоїзму означає відсутність ідентичності, адже «Я» та «егоїзм» є взаємно тотожними: якщо зникає останній, то і перше перестає існувати. У Артура Шопенгауера знаходимо: «Найістотнішою умовою для життєвого щастя є те, що людина має в собі самій»; «Людина може бачити в іншому лише те, чим володіє сама, та зрозуміти іншого тільки пропорційно власному розуму» [7]. Шопенгауер зазначає [8], що надавати надмірної цінності думці інших – це загальний забобон. Він згубно впливає на всю нашу діяльність і не робить нас щасливими. Думка інших про наше життя, цінується зазвичай надміру, хоча ця думка сама по собі несуттєва для нашого щастя. Втім, якраз на *цих відчуттях* (що проявляються як сурогатна форма моральності) засноване *почуття честі*. Тому вони, впливаючи на людське спілкування, постають перешкодою для щастя людей. Коли ж порівняти те, що таке людина сама по собі, з тим, ким вона є в очах інших, то це сприятиме посиленню *відчуття щастя*. Виявляється, що припис або вказівка про необхідність підтримувати і розвивати в собі *почуття честі* властива тим

сферам, котрі виступають своєрідним «мистецтвом дресування людей». Але з погляду *особистого щастя* справа полягає в іншому. Слід, навпаки, відмовляти людей від надмірного шанування думки інших.

Якщо у філософії Артура Шопенгауера «*воля до життя*» є основою буття, то Фрідріх Ніцше додає цьому поняттю соціально-морального нюансу і визначає «*волю до влади*» як ключовий критерій для розуміння кожного типу поведінки, кожного суспільного явища. За його концепцією, життя прагне до досягнення максимального рівня почуття влади. Однак, коли людина перетворює на реальність чийсь ідеї, теорії чи настанови, вона стає рабом ідеологій та обставин.

Поширення концепції «екзистенційного мислення» Серена К'єркегора у першій третині ХХ сторіччя стало поштовхом для розвитку *філософії екзистенції* Мартіна Гайдегера та Карла Ясперса. «Специфіка полягала в тому, що поняття екзистенції у філософії Ясперса та Гайдегера стосувалося виключно людини та жодної іншої живої істоти, тим більше не йшлося про екзистенцію як існування метафізичного абсолюту чи теологічного Бога» [9, с. 87]. І далі: «Поняттям *Dasein* Гайдегер означає людину як суще, яке єдине тільки має здатність запитувати про буття, а Ясперс під поняттям *Dasein* розуміє наявне існування людини, що є одним із способів пізнання всеохопного» [там само, с. 88].

Мартін Гайдегер вважає, що за межами людської свідомості ніщо інше, окрім самої людини, не усвідомлює свою скінченність і смертність. Лише людині дане знання про тимчасовість і, разом з тим, про саме буття. Цілісність (єдність і різноманітність) структури людського буття позначена поняттям «*турботи*». Його перший аспект – це «*буття-у-світі*», внутрішньо визначене, апіорне поняття. Його другий план – «*забігання наперед*» – свідчить, що буття постійно *самопроектується* у майбутнє, завжди дещо більше, ніж воно є на даний час. Третій компонент «*турботи*» – це особливий підхід *до речей як супутників людини у відведеному їй часі*. Такий спосіб сприйняття речей визначається як специфічна взаємодія, де предмети виступають як спілльники в існуванні людини і отримують своє значення через відношення до людського буття.

У філософії Карла Ясперса *екзистенція* та *свобода* – поняття тотожні. Особливість свободи полягає в тому, що вона не може бути «знайдена» на жодному рівні людського буття: ні на рівні емпіричного буття, ні на рівні свідомості взагалі, ні на рівні духу. Термін «екзистенція» Ясперс використовує для означення самої людини у всій її повноті, яка здобула найвище самоусвідомлення у власному існуванні через свідомість взагалі, дух та розум. Існування – це про те, як буття живе і вмирає; екзистенція – це про те, як свобода є в часі більше, ніж час. Виникає антиномія: свобода є трансцендентною необхідністю, і водночас, ця необхідність має глибоко особистий характер. Ясперс вирішує цю антиномію шляхом запровадження вчення про *екзистенційну комунікацію* як універсальну умову людського буття. Все, що є істотним у людині та необхідним для неї, забезпечує комунікація.

Культурно-філософські здобутки філософії екзистенції, гуманістичний сенс цього учення окреслені у роботі Жана-Поля Сартра «Екзистенціалізм – це гуманізм» 1946 року [10]. Як стверджує Сартр, *свобода* не терпить ні причини, ні основи. Вона не визначається можливістю людини діяти відповідно до того, якою вона є, оскільки сама свобода є вибором свого буття. Людина стає такою, якою вона себе обирає вільно. Для Сартра людина вільна незалежно від реальної можливості здійснення своїх прагнень, і сам вибір мети є достатнім для генерування свободи. Свобода включена в саме спрямування – «*проект*», який не є лише шляхом до свободи, але й виразом самої свободи, котра сама себе проектує.

Формула Ж.-П. Сартра, що людина «приречена бути вільною», виявляє непередбачений підхід до розуміння свободи як *фатуму*. Це розуміння відкриває два шляхи: шлях

примирення з усякою дійсністю та шлях протесту проти усякої дійсності. Воно слугує теоретичним підґрунтям для будь-якого ставлення до дійсності. Людина стає єдиним джерелом, критерієм і метою моральності в рамках етики екзистенціалізму. Особистість, а не суспільство чи окремих індивід, окреслюється концептом «Я». Основним критерієм моральності висувається «автентичність», тобто відповідність свідомості особистості саме її власній, «дійсній» свідомості. Це відображено в «категоричному імперативі» Ж.-П. Сартра: користуйся своєю свободою, будь самим собою.

В українській модерній літературі початку ХХ сторіччя, зокрема у романі Володимира Винниченка «Чесність із собою» 1911 року, проза й драматургія, на думку Віри Агеевої, «вражала насамперед небаченою епатажістю, гострою іронією, саркастичною демонстрацією найнепривабливіших явищ, що ховаються за зовнішньою благопристойністю поважних соціальних інституцій, викриттям фальшивої моралі й рабської залежності особистості від нав'язаних широкою масою поведінкових стереотипів та етичних норм» [11, с. 164].

Марія Зубрицька писала: «Порушення героями Винниченка обов'язкових норм та правил – це не просто вибух притлумлених емоцій, а передусім акт експресивної поведінки, що є альтернативою загальноприйнятим культурним кодам, вартостям: мовним, літературно-художнім, релігійним та соціально-психологічним. Представники «нової моралі» у драмах Винниченка започатковують новий канон мовленнєвої пристойності, що будується на п'ятому принципі “Конкордизму” Винниченка – бути чесним із собою» [12, с. 70]. Слід зазначити, що Винниченкову художньо-естетичну концепцію «чесності із собою» варто сприймати у контексті морально-етичного доведення (піднесення) міркування, думки, ідеї до відчуження, почуття, чуттєвості, і навпаки.

Ганс Йонас, з погляду «евристички страху» як вагомого концепту метамодерну, у праці «Принцип відповідальності. Спроба етики технічної цивілізації» зауважує [13], що людині простіше дізнатися, що є зло, оскільки щодо нього менше розбіжностей у думках. Моральна філософія здатна усвідомити наші страхи раніше, ніж наші бажання, щоб встановити, що ми насправді цінуємо. Підкреслюючи евристичність страху завдяки його спроможності визначити можливі наслідки будь-якої дії, автор наголошує, що слід брати до уваги не так ті блага, до яких може призвести страх, як те зло, яке він може спричинити. Страх має застерегти людство від необачних кроків та орієнтувати, насамперед, на негативні прогнози можливих наслідків наших дій. «Спроможність людини є її долею, яка що далі, то більше перетворюється на долю універсуму. Отже, в людині, і тільки в ній, із воління виникає належність (Sollen) як самоконтроль над своєю усвідомленою могутністю, своїм власним буттям» [14].

Висновок. У сфері моралі, як форми суспільної свідомості, категорії «совість», «честь» і «гідність» містять у собі певний соціокультурний контекст, який відображає історичну послідовність взаємозв'язків Добра і Зла, Обов'язку і Вчинку, Свободи та Відповідальності, Сенсу життя, Любові й Щастя. Їхній філософський зміст концептуально визначає логіка пізнання суперечності Необхідності й Випадковості, Можливості та Дійсності та інших атрибутів історично конкретної комунікативно-дискурсивної парадигми.

У сфері моральної самосвідомості індивіда ці поняття виявляють себе, насамперед, як емоційне чуттєве начало, як така чуттєвість індивіда, якій властиві самоконтроль, самооцінка, критичний перегляд суб'єктивних уподобань і спонукань. Як спосіб ситуативної особистісної індивідуалізації загальних моральних настанов, вони постають у модусах свободи волі і добросовісної самосвідомості. Саме так, по-перше, відбувається набуття або втрата індивідом відчуття добра і зла, обов'язку та відповідальності, честі й гідності

та, по-друге, здійснюється пошук сенсу життя, повноти почуттів, глибокого задоволення й радості.

Зазначимо, що у межах соціокультурної парадигми метамодернізму концепти «совість», «честь», «гідність» це водночас:

- і *категорії мислення*, що відображають істотні зв'язки і відношення реальності,
- і *гуманістичний ідеал*, котрий оновлює постійне виникнення й одночасне розв'язання суперечності як невід'ємного атрибуту усього суцього,
- і *цінності*, що форматують *цілісність* моральності у відношення, яке фіксує зв'язок і незалежність вчинку, стосунків, ставлення.

Онтологічний, гносеологічний, антропологічний виміри та аксіологічна значущість концептів «совість», «честь», «гідність» передбачають *гармонію моральності*, а їх екзистенційний вимір полягає у самоідентифікації особистості й концентрується на *конфлікті розуму і чуттєвості*.

Самоусвідомлення суперечності розуму й чуттєвості у формах виявлення *свободи волі* (діалектичного відношення *випадковості й необхідності*) є передумовою *дійсності моральності* (здійснення можливості у процесі набуття реальністю нових форм). *Сутністю* моральної свідомості є свобода волі, а її *дійсністю* виявляється дієвість індивідуальної моральної самосвідомості. Етичний вимір комунікативного дискурсу в межах парадигми метамодерну свідчить про довершеність особистісної індивідуалізації.

Список використаної літератури

1. Дротенко, В. Концептуальний вимір комунікативно-дискурсивної парадигми метамодернізму. Науковий збірник «InterConf+», (39(179), 2023. 207–213. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.11.2023.023>
2. Аристотель. Нікомахова етика / Переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. К.: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с. http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf
3. Гегель, Георг Вільгельм Фрідріх. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. 336 с. С. 103-143. https://hromadalib.files.wordpress.com/2015/12/hegel_2000_grundlinien.pdf
4. Гегель, Георг Вільгельм Фрідріх. Енциклопедія філософських наук. Том 3: Філософія духа. Р.2. Об'єктивний дух. С. 236-381. <https://www.goodreads.com/book/show/21878569-3>
5. Гегель, Г. В. Ф. Феноменологія духу / 3 нім. пер. П. Тарашук; Наук ред. пер. Ю. Кушаков. К: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 548 с. С. 301-460. http://aps-m.org/wp-content/uploads/2017/03/Fenomenologia_Dukhu-1.pdf
6. Fear and Trembling by Johannes DE SILENTIO, 1843 (alias Søren Kierkegaard) tr. Walter Lowrie, 1941. <https://www.sorenkierkegaard.nl/artikelen/Engels/101.%20Fear%20and%20Trembling%20book%20Kierkegaard.pdf>
7. Артур Шопенгауер: істина, щастя й самотність. *Люди. Лідерство і менеджмент. Культура*, 2019. <https://kmbs.ua/ua/article/artur-shopengauer>
8. Шопенгауер, А. Афоризми життєвої мудрості. 2014. https://librebook.me/aforizmy_jiteiskoi_mudrosti/voll/4
9. Мандришук, Л. Поняття *Dasein* у філософії Карла Ясперса. *Філософська думка*, (4), 2015. 87-103. <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/8.-Poniattia-Dasein-u-filosofii-Karla-Yaspersa.pdf>
10. Сартр, Ж. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Психологія і суспільство*, (2), 2022. 49-65. <https://doi.org/10.35774/pis2022.02.049>

11. Агесва, В. Моральний релятивізм і «чесність із собою». *На пошану пам'яті Віктора Китастого : збірник наукових праць / упоряд. В. П. Моренець*. К.: ВД «КМ Академія», 2004. 164-172. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5326>
12. Зубрицька, М. Етичний парадокс дискурсу любові у драматичних творах Володимира Винниченка. *Наукові записки НаУКМА. Том 4, Філологія*. 1998. 69-74. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10584>
13. Jonas, Hans. *Das Prinzip Verantwortung. Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation*. 2003. <https://www.amazon.com/Prinzip-Verantwortung-Versuch-technologische-Zivilisation/dp/3518399926>
14. Jonas Hans. *Das Prinzip Verantwortung*. Frankfurt am Main, 1979. Друкується за виданням: Г. Йонас. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Пер. з нім. К.: Лібра, 2001. 400 с. <https://www.ji.lviv.ua/n28texts/jonas.htm>

ETHICAL DIMENSION OF PERSONAL INDIVIDUATION IN THE PARADIGM OF METAMODERNISM

Valentyna Drotenko, Artem Hlynianskyi

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Faculty of History, Pedagogy and Psychology

Department of Philosophy, Sociology and Political science named after Prof. Valeriy Skonyi,

Lesya Ukrainka Str., 46, 82100, Drohobych, Ukraine

The diversity of the content of such concepts as “conscience”, “honour” and “dignity” is analyzed from the point of view of the communicative and discursive paradigm of non-classical philosophy. It is noted the unsteadiness of sociocultural ideas about good and evil, duty and justice, freedom and necessity. It is determined that these concepts manifest themselves as an emotional, sensuous source in the sphere of moral self-awareness of an individual; they are like such individual sensuality, which is characterized by self-control, self-esteem and a critical review of subjective preferences and motivations. The concepts of “conscience”, “honour” and “dignity” are revealed as a way of situational personal individuation of general moral norms. That’s why they are shown in the modes of freedom of will and conscientious self-awareness. As a result, the individual acquires or loses a sense of good and evil, duty and responsibility. This is the way how the search for the meaning of life and the fullness of feelings is realized. Within the paradigm of metamodernism, which is forming at the beginning of the 21st century, the concepts of “conscience”, “honor”, “dignity” manifest themselves as the categories of thinking reflecting the essential connections and relationships of reality; as a humanistic ideal that renews the constant emergence and solution of the contradictions of all existing things; and also as values that form the morality of the individual in a harmonious way. The ontological, epistemological, anthropological dimensions and axiological significance of the concepts of “conscience”, “honour”, “dignity” foresee the harmony of morality. Their existential dimension projects the self-identification of the personality able to focus and realize the conflict of mind and sensuality. Reflection of the contradiction of mind and sensuality in the forms of the manifestation of freedom of will is a premise for the reality of morality. Thus, the essence of moral consciousness is freedom of will, and its validity is the effectiveness of individual moral self-awareness. Personal individuation occurs thanks to the ethical dimension of communicative discourse.

Key words: concepts of “conscience”, “honour”, “dignity”, “new sincerity”, harmony of morality, conflict of mind and sensuality.